

Suomen sodan luonne

Markku Jokisipilä: Aseveljiä vai liittolaisia? Suomi, Hitlerin Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin–Ribbentropin sopimus. SKS, Bibliotheca Historica 84, Helsinki 2004. 471 s., kuvitettu.

■ Markku Jokisipilän väitöskirjan aihetta pidän sangen onnistuneena. Vaikka asiasta on kirjoitettu paljon, sitä on yleensä lähestytty varsin apologettisesti tai turhaan vikoillen. Asian kriittinen ja perusteellinen uudelleen käsittely on siksi tarpeen vaatima. Kysymyksen asettelu on hyvä ja terävä. Kun kansalliselta kannalta on korostettu Suomen olleen vain Saksan aseveli, tieteen kannalta on hyvä tarkastella, menikö yhteistyö joissakin suhteissa kenties pitemmälle. Saksa ja Neuvostoliitto ovat laskeneet Suomen Hitlerin suoranaiseksi liittolaiseksi. On aiheellista tutkia, minkä verran väitteissä on perää, minkä verran ei. Kysymys Rytin–Ribbentropin sopimuksesta on sopiva laaja yksityiskohta, jonka avulla erillissotateesiin voidaan todella syventyä.

Teoksen dispositio on asiallinen. Se jakautuu kahdeksaan suureen osioon, yhteensä 19 päälukuun, joiden nimet ovat tavanomaisen tyyliä. Sen sijaan alaluvuissa on kaunokirjallista ja nuorekasta lennokkuutta, joka näissä yhteyksissä yllättää.

Lähdekatsaus on tavan-

omainen, mutta sen lopussa oleva luettelo arkistolähteistä, joita on etsitty mutta ei ole löydetty tai saatu käyttöön, on arvokas. Parikin kirjaa kirjoittaneen Saksan lehdistöattasea Hans Metzgerin paperit ovat ehkä mielenkiintoisimmat: ne ovat mahdollisesti sukulaisilla, jotka ovat ne joko hävittäneet tai jättäneet taakseen. – Katsoukseen aikaisemmasta tutkimuksesta ei ole huomauttamista. Olen itsekkin jo ehtinyt katsoa, että kysymyksiä olisi tarpeeksi tutkittu, mutta – kuten tekijä huomauttaa – joutunut käytännössä luopumaan kannastani. Tutkimusta kyllä riittää, mutta ehkä kuitenkin enemmän uusien katsomusten kuin uusien lähteiden takia. Kun Suomessa on korostettu, että kesän 1944 ”torjuntavoitto” (Adolf Ehrnrooth 1994) oli pääasiassa omaa sotaamme, se on lopulta vain osatotuus.

Viime aikojen tutkimuksessa myös Suomen taloudellinen riippuvuus Saksasta on korostunut. Varsinaisia liittosopimuksia ei Suomen ohella ollut Unkarilla ja Romaniallaakaan. Monet eri valtiot olivat hyvinkin erilaisessa asemassa Saksan-suhteissaan, ja yhteistä oli vain pelko Saksan hegemoniasta, jota myötäsukaisuudella lievennettiin. Saksan nykyisin hyvin tunnetun sisäisen kehityksen huomioon ottaminen on meillä ollut vaatimattomaa. Jokisipilä tuo siitä esille uutta tietoa.

Toisessa osiossa ”Pilvet kerääntyvät” esitellään hyvin Saksan ulkopoliittista koneistoa 1942–43. Koska osoittautuu, että ”sotilastie” oli diplomaattien veroinen, usein parempikin kanava Saksaan, olisi ollut

syytä tehdä siitä jo alkuun muutaman sivun katsaus ja esikuntien kaavakuva. Olisi ollut syytä esittää näitä kahta tietä, koska niihin myöhemmissä luvuissa joudutaan sekä monesti että ansiokkaasti palaamaan.

Aseveljeyden luonteen vähittäinen muutos sodan edistyessä on hyvin esitetty. Itse olisin korostanut Hitlerin ja Himmlerin rotufanatistia enemmän kuin teoksessa esitetään. Talvisotahan sai saksalaiset päästelemään, että suomalaisissa oli enemmän germaaniverta kuin suomen ruotsinkielisten määrä näytti; urhoollisuuden takia meistä tuli Andreas Hillgruberin mukaan ”kunnia-arjalaisia” (Aira Kemiläinen). Rotuajattelusta tuli kuitenkin Hitlerille itselleen eräs tuhon siemen.

Näyttää vahvasti siltä, että nimenomaan talousasioissa Auswärtiges Amtille jäi enemmän liikkumatilaa kuin ulkopoliittikan muilla aloilla. Niinpä Saksan ja Neuvostoliiton välinen Ribbentrop-sopimus 23.8.1939, joka koski pääasiassa talousasioita, oli Auswärtiges Amtin neuvottelema. Hitler ei näet syvimmältään välittänyt talousasioista, vaan jätti ne apulaistensa hoidettaviksi. Se on sitovasti todistettu Heinrich Schwendemannin vanhaa Ribbentrop-sopimusta koskevassa tutkimuksessa *Wirtschaftliche Zusammenarbeit zwischen der Deutschen Reich und Die Sowjetunion 1939 bis 1942* (1993). Selvä analogia vuoteen 1944 ja Suomeen on olemassa. Jälkimmäiselläkin kerralla Ribbentropille jäi liikkumatilaa nimenomaan siksi, että Hitler vähätteli talousasioita.¹

Kolmas osio ”USA:n välitystarjous” kertoo siitä, kuinka ulkoministeri Ramsayn (ja myös Mannerheimin, joka sitä kannatti) rehellisyys kostautui, kun hän tunnusti 25.3.1943 Suomen Amerikan-suhteet Saksassa. Se johti vain siihen, mikä pitkään oli vältetty, nimittäin vaatimukseen poliittisen liittosopimuksen tekemisestä. Ribbentrop painosti Suomea sillä, että Hitler olisi nyt ollut liittosopimusvaatimusten takana. Jokisipilä on suorittanut laajoja arkistotutkimuksia ja useita haastatteluita todetukseen onko näin, mutta vetänyt vesiperän. Hän siis päättelee, että Ribbentrop ensi kerran bluffasi. Saksa kutsui kuitenkin Helsingin-lähettiläänsä Blücherin mielenosoituksellisesti kotiin. Ulkopoliittinen kriisi jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi.

Ribbentropin aseman perimmäinen heikkous näkyi myös hänen ”Euroopan yhdysvaltojen” suunnitelmansa huonossa edistymisessä. Hän mainosti vuodesta 1940 alkaen tulevaa liittoa Euroopan valtioiden kesken ja julkaisi siitä suunnitelmankin 21.3.1943. Euroopan kansallissosialistiset valtiot – pangermanismin eli eurofasismin kannattajatkin – olisivat kuitenkin halunneet sen tasapuoliseksi, kirjoitetuin säännöin määritellyksi liitoksi, eikä vain Saksan pelkäsi myötäilijäksi. Hitler kuitenkin lykkäsi kaikki käytännön järjestelyt sodan jälkeen, eikä Ribbentrop näin saanut ketään kannalleen. Muun muassa Mussolini teki 7.–10.4.1943 asiasta esityksen; samoin Norja, Hollanti ja Romania, eri aikoina mutta kaikki turhaan.² Ajatus siis kariutui.

Neljäs osio ”Kädenvääntö paktista” kertoo Saksan sopimusvaatimuksista ja niiden raukeamisesta. Selvemmin kuin ennen näkyy, kuinka ”sotilaslinja” ja diplomaattilinja erosivat toisistaan. Ribbentrop jatkoi ankarasti Suomea velvoittavan liittosopimuksen vaatimista. Vaikean viljatilanteen avulla hän sai jo eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan taipumaan asiaan. Mannerheim lähetti kuitenkin Talvelan Berchtesgadeniin. Vaikka hän ei saanutkaan tavata Hitleriä, Keitel ja Jodl vakuuttivat hänelle, että kaikki oli ennallaan ja hyvin. Mannerheim voi näin toukokuussa tyrmätä Ribbentropin vaatimukset, mikä oli Blücherillekin helpotus.

Kun Saksan tyytymättömyys kuitenkin jatkui, esim. SAK:n rauhankirjelmän vuoksi 8.5., suomalaiset vastasivat lähettämällä saksalaisille Linkomiehen puheen kaatuneiden muistopäivänä 16.5. ja Mannerheimin samoin julkaiseman puolustustaktisen päiväkäskyn. Ribbentropin aikoessa käyttää viljatilannetta painostukseen, Suomen hallitus selvittikin julkisesti luottavansa Saksan vilja-apuun, mikä käänsi tilanteen pääläelleen. Jos tässä tilanteessa painostusta olisi jatkettu, mahdollinen nälänhätä olisi Suomessa pantu kokonaan saksalaisten tiliin. Tätä Saksan kauppavaltuuskunta (esim. Clodius ja Snurre) neuvoivat kaikin tavoin välttämään, mikä tapahtuikin.

Mannerheim onnistui vielä heinäkuun alulla 1943 hajottamaan – tukeutuen Hitleriin, joka oli keskittynyt Saksan viimeiseen suureen hyökkäysoperaatioon Zitadelleen Kurs-

kin luona – koko suomalaisen SS-pataljoonan, joka näissä oloissa oli käynyt jo tarpeettomaksi.

Suomen selvän käänteen ajankohta on voinut johtua myös laajemmista maailmanhistoriallisista taustoista. Nykyisin nimittäin tiedetään, että Saksalla ja Neuvostoliitolla oli keväällä 1943 salaisia rauhantunnusteluja Tukholman kautta. Suomessa niistä tiedusteltiin Saksan pohjoisen ilmakomentajan, kenraali Stumpffin ja Lapin maaherra Hillilän kautta 23.6.1943 ainakin presidentti Rytin mielipidettä. Kun Hitler kuitenkin yritti vielä parantaa 5.7. alkaneen Operaatio Zitadellen avulla neuvotteluasemaansa, mutta hävisi heinäkuussa tämän ”Kurskin taistelun”, yhteys katkesi. Tämä Ohto Mannisen selvittämä käänne puuttuu Jokisipilän muuten hyvin monipuolisesta esityksestä.³

Viides osio ”Pitkä suvantovaihe” koskee liittosopimuskiistan kehitystä noin vuoden aikana kevästä 1943 kesään 1944. Osoittautuu, että Blücher Saksassa olonsa aikana ymmärsi muistioissaan Suomea paljon pitemmälle kuin julkisesti saattoi. Mannerheim suoritti em. Suomen SS-pataljoonan hajottamisen itsenäisesti, asiaa ennalta hallitukselta kysymättä. Hallitus kyllä ymmärsi, että se oli tullut syrjäytetyksi, mutta tyytyi taas kohtaloonsa. Yksityishenkilöt perustivat Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen 1.7.1943, mikä osoitti Suomen etäännytmishalua ja harmitti suuresti diktatuurimaan ulkoministeriötä. Ribbentrop oli kuitenkin paitsiossa.

Puute Jokisipilän esitykses-

sä mielestäni on, että siinä ei oteta huomioon Suomen jhortoryhmän keväällä 1943 muutunutta asennetta koko hallitusta ja erityisesti eduskuntaa kohtaan, joka melkein kaksi vuotta oli ollut syrjässä ulkopolitiikan reaalista päätöksenteosta. Nyt eduskunta sai jälleen keskustella asioista varsinkin pääsiäisen aikaan 1944 laajasti, niin että Suomen päätös kesän 1944 taisteluista syntyi oikeassa demokraattisessa järjestyksessä. Se oli eduskunnan aivan laillisin muodoin tekemä päätös. Kesän 1944 taistelu oli tulos kansallisesta päätöksenteosta, se oli yhteinen tahtomme.

Uuteen vaiheeseen aseveljeys tuli, kun Suomi keväällä 1944 alkoi tunnustella Yhdysvaltojen kautta rauhan mahdollisuuksia. Niitä vastustaakseen Hitler jopa antoi *Stockholms Tidningarille* 19.3.1944 harvinaisen haastattelun, kuinka Neuvostoliiton rauhanlupaukset olivat petollisia. Kansan turva oli vain sen oma voima. Niin toki suomalaisetkin ajattelivat. – Tässä yhteydessä tekijä julkistaa ensi kertaa suomeksi DDR:n tutkijain venäläisiin lähteisiin perustuvan sensaatiomaisen väitteen, kuinka Saksan ylin sotilasjohto olisi jo

1. Koko Euroopassa on viime vuosikymmenellä ollut nähtävissä trendi, että sotataloushistoria on nostettu erääksi tärkeäksi tapauskulun esitysperusteeksi. Englannissa tunnetuimpana esimerkkinä voi mainita Alain Millward (useita teoksia 1970–93), DDR:ssä *Dietrich Eichholz* osa II (1985), meillä *E. O. Tirronen*, sarjassa Suomen Sota Osa 11 (1975).

2. Vrt. *Hans Werner Neulen* (1985) ja (1987); *Mauno Jokipii* (2002) 99 ja 381–382.)

3. Ohto Manninen (1994) *Molotovin cocktail – Hitlerin sateenvarjo*.

syyskuussa 1943 ajatellut onnettomuuksien tullen keskittyä Keski-Euroopan puolustukseen ja hylätä kaikki sivualueet, mm. Suomen, Norjan, Italian ja Etelä-Balkanin.

Kuudes osio ”Rytin–Ribbentropin sopimus” on väitöskirjassa keskeisin. Selvemmin kuin aikaisemmin siinä näkyy, kuinka sotilaslinjasta ja Mannerheimista tuli tärkein ratkaisija kesän 1944 ulkopoliittisessäkin kriisissä, ei hallituksesta ja diplomaateista.

Neuvostoliiton valtava hyökkäys Kannaksella 9.–10.6. alkaen on hyvin kuvattu, samoin Mannerheimin suora avunpyyntö Saksalle 12.6. Eniten uutta on keskustelussa, oliko suomalaisten vetäytyminen Kannakselta, Aunuksesta ja Maaselästä suomalaisten oma ratkaisu vai saksalaisten suositus. Kannaksen rintaman uusi yhteinen komentokeskus, jonka johtoon tuli kenraali Oesch, on ilmeisesti Erfurthin ehdotus. Sen sijaan näyttää, että yhtäkertainen vetäytyminen olisi Heinrichsin ajatus, kun taas Warlimont epäili sitä. Mannerheimin tehdessä 16.6. erittäin raskaan mutta lopulta onnistuneen ratkaisunsa Itä-Karjalan tyhjentämisestä taistelematta, valmiit linnoituslinjat silleen jättäen, Ryti oli läsnä Mikkelissä keskustelemassa yleistilanteesta. Olisi ihme, jos Mannerheim ei olisi turvannut selkäänsä ottamalla presidentinkin näin suureen asiaan mukaan. Ajatus oli, että ahtaalla Kannaksella ei voinut luopua yhtenäisestä linjasta, mutta laajassa Itä-Karjalassa voitaisiin menestyksellä taistella myös avomaastossa, kuten jo 1941 oli tehty.

Ribbentrop oli myöhemmin

sitä mieltä, että Mannerheim oli myös hallituksen ohi tiedustellut venäläisiltä, voisiko neuvottelurauha tulla kysymykseen, jolloin he 23.6. vaativat ehdotonta antautumista. Tämä vaatimus on meillä tulkittu venäläisten yllättäväksi vedoksi, mutta näin sen esivaiheet saavat siis luontevan selityksen: se oli vastaus Mannerheimille. – Nykyään näyttää myös siltä, ettei Ribbentropkaan tullut ”kutsumatta” Helsinkiin, vaan Mannerheimin vihjeestä Suomen pyydettyä apua joukkojenkin muodossa.

Kun Ribbentrop väitti olleensa tässä asiassa yhteydessä suoraan Hitleriin, hän uskaltautui bluffaamaan. Tekijän laajat arkistoetsinnät eivät näet ole tällaista yhteydenottoa enää paljastaneet. Hitlerin uusin elämäkerturi Ian Kerschaw (2002) ei usko täyteen bluffiin, vaan ajattelee puhelinkeskustelua yhteenoton tavaksi. Siitä huolimatta tekijä pysyy jyrkässä kannassaan. Lisätodisteita kyllä kaivattaisiin, vaikka todennäköisyys on jo vahvasti tekijän kannalla.

Jokisipilä katsoo erityisesti pääministeri Linkomiehen ”pudottaneen eduskunnan pois kuvioista”. Aikaisemmin on jo käynyt ilmi, että Rytikin ajateli näin voitavan tehdä, jollei muita mahdollisuuksia ollut. Mannerheimin itsenäisyys on riittävästi käynyt ilmi. – Silti on todettava, että kirjeasiassa se ”paluu demokratiaan”, joka oli vallinnut kevään 1944 mittaen, kun eduskunta oli jälleen otettu mukaan ulkopoliittikaan, meni ohi loppukesän 1944 ajaksi.

Jokisipilä on kirjoittanut kokonaisen luvun ”Myyttejä”,

jossa hän innokkaasti pyrkii niitä purkamaan. Hän ei luota eduskunnan syrjäyttämisen jaloihin motiiveihin. Rauhaneppöisyys vain ei riittänyt välikysymyksen tekemiseen kriittisellä hetkellä (Heikki Viitala). Juridiikan asiantuntija Antero Jyränki ei usko, etteikö tällainenkin välipuhe sitenkin ollut eräänlainen valtiosopimus. Mannerheim sähköitti Ribbentropille kohteliaisuuksia, mutta ei kiitosta aseavusta. Hitler ei näyttänyt välittävän Ribbentropin Suomen matkasta mitään. Tavallisinta teoriaa, että Saksa tyytyi Rytin kirjeen sanamuotoon, koska parempaa ei onnistuttu saamaan, tekijä ei edes mainitse. Sen sijaan hän korostaa sotilaslähteistä tunnettua seikkaa, että suuri osa uudesta panssarintorjuntakalustosta oli jo ennen kriisiä maassa, vaikka sen jakelu ja käyttökoulutus oli jostakin syystä aivan kesken.⁴

Pohtiessaan, olisiko Ribbentrop pystynyt toteuttamaan uhkauksensa, vaikka mitään sopimusta ei olisi tehtykään, Jokisipilä päätyy negatiiviseen lopputulokseen. Suomessa torjuva ratkaisu tuskin olisi herättänyt mellakoita. Aseavun määräästä tekijä turvautuu Koehmaisen pro gradu -tutkielman hyvin taulukoihin vuodelta 1974. – Sen sijaan luvusta puuttuu oman tykistön ja radion jatkokoulutuksen suuri merkitys Tali-Ihantalan menestyksellisille taisteluille.⁵

Seitsemäs osio ”Aseveljeyden loppusuora” kulkee tavanomaisempia uria. Kriisin jälkihoito onnistui, esim. sosialistit jäivät hallitukseen. Linkomiehen puhe 2.7. osoitti, että sopimus oli solmittu pakkoti-

lanteessa. Silti esim. Yhdysvallat veti lähetystönsä Suomesta (sitä oli tosin harkittu jo ennen). Hitler vastasi Rytille kauliolla kirjeellä 4.7.1944 ja ehti 10.7. myöntää vielä lisääpaukin. Saksa alkoi vetää joukkojaan pois Etelä-Suomesta heinäkuun puolivälissä, tosin myös Neuvostoliitto samaan aikaan. Sen jälkeen niillä ei voisi Suomea painostaa.

Saksan itärintaman keskiosan täysi katastrofi heinäkuun alussa 1944, noin 350 000 miehen tappiot eli suuremmat kuin Stalingradissa, johtivat komentajat pyytämään vetäytymiskeutua. Sitä Hitler ei kenellekään antanut, vaan vaihtoi johdonmukaisesti miehiä. Suomen sodassa pitämiseksi Baltiasta yritettiin epätoivoisesti pitää kiinni. Attentaatti Hitleriä vastaan 20.7.1944 tavallaan muutti ulkopoliittisen tilanteen. Saksassakin osoittautui jo olevan vahva rauhanoppositio.

Rytin sairastelu ja ero on normaalisti esitetty. Saksalaisien epäilykset, että Mannerheim käyttäisi uutta presidentin asemaansa yhteistyön purkamiseen, osoittautui pian oikeaksi. Tällä kohdalla olisi ehkä syytä erikseen korostaa organisatorisesti, että kun Mannerheim jatkoi presidentintöistään huolimatta myös taistelevan armeijan ylipäällikkönä, hän oli lähes puolen vuoden ajan itse asiassa diktatorisessa asemassa, korkeammalla kuin kukaan suomalainen ennemmin tai myöhemmin. Sitä ei muuta se, että hän käytti valtuuksiaan niin sanoakseni silkkihansikkain.⁶

Keitelin käynti Mikkelissä 16.8.1944 ei enää muuttanut tilannetta. Kun Romaniakin

erosi sodasta 25.8., Mannerheim alkoi valmistella Suomen erillisrauhaa. Sen esittämistä varten Mannerheim kutsui 31.8.1944 luokseen sekä entisen (!) että nykyisen sotakabinetin – siis tietoisesti muodottoman elimen (asiasta saisi olla analyysia) –, joka esitti asian eduskunnalle. Monesti esitetyt rauhanprosessin sitä seuraavat yksityiskohdat Jokisipilä on asiallisesti rajannut jo kyllin laajan työnsä ulkopuolelle.

Kahdeksas osio on yhteenvedo. Jokisipilä katsoo, ettei erillissotatteesi pidä pohjimmiltaan paikkaansa. Ramsayn rehellisyys Yhdysvaltojen välitystarjouksen paljastamisessa oli raskas virhearvio, mutta Ribbentropin ulkopoliittinen painostus sen johdosta epäonnistui. Jännitys ei levinnyt sotilaskontakteihin ennen kuin vähän kolmannella kerralla, mutta Saksan hallinnon keskeinen valtataistelu, jota jo Hubatsch on korostanut, esti Saksan täyden menestyksen Suomessakin. Saksan tärkein tuki, Heeresgruppe Nord Baltiassa, oli meille ilmainen. Venäläisten tavoite, Salpalinja, jäi taistelussa lopulta täysin koskemattomaksi. Koska sotilaslinja piti, Ribbentropin pelotteluilla ei ollut reaalisesti paljon merkitystä. Hitler oli lopultakin Suomen paras ystävä, Jokisipilä muotoilee jyrkästi.

Mannerheimin ylivertainen asema sodan lopulla saa taas vakuuttavan esityksen. Paluu autoritääriseen traditioon todetaan ja sitä arvostellaan erityisesti Jyrängin argumentein. Jägerskiöldin käsityksiä marsalkan kaikin tavoin parhaasta johtotavasta tekijä pitää romantisoituina tai kaunisteltuina.

na. Matti V. Terän mukaan armeijan puutteet olivat osin omia laiminlyöntejä, eikä niitä olisi pitänyt puolustella poliittisen johdon kunnian kustannuksella. Ajaessaan Rytin sitoumusta marsalkka vähensi hänen ja poliitikkojen mahdollisuuksia, mutta rakensi omaa tulevaisuuttaan ”rauhanpresidenttinä”, väittää suorasuinen Jokisipilä.

Rytin henkilökohtaista uhrautuvaisuutta osoittava kirje vaikutti ulkomailla epäedullisesti Suomen ulkopoliittiseen maineeseen, mutta voidaan sanoa, että Pohjanlahden takana oli helppo olla viisas, kun taistelut riehuivat Suomessa. Eräät tosiasiat puhuvat toisaalta Suomen erillissotatteesin puolestakin. Jokisipilä on keksinyt laskea, monestiko Suomen johtajat tapasivat Hitlerin – yhteensä kolme kertaa –, ja verrata sitä muihin maihin, joista saadaan korkeita lukuja. Myös juutalaisasiassa olimme, kuten nähtiin, varsin viattomia varsinkin Unkariin tai Romaniaan verraten. Tosiasiassa armeijamme onnistui hyvin puolustustaistelussaan, jonka Saksa pitkään tunnusti erillisodaksi ja liittoutuneekin välirauhan solmimisella. Sotasyylisyyskysymyksestä selvittiin vähemmällä kuin juuri mikään muu maa. Tosin suurpoliittinen kehitys auttoi osaltaan meitä, mutta kokonaistulok-

4. Ks. Pekka Uutaniemen (2002) artikkeli 'Panssarintorjunta', teoksessa *Jatkosodan taistelut*, Helsinki.

5. Ks. Veikko Koppinen, *Sotilas-aikakauslehti* 1984/8 ja Matti Koskimaa (1993) Veitsen terällä.

6. Esim. Mauno Jokipii (1996) Oulun historica ja *Sotahistorian Aikakauskirja* 21/2002, 95–96.

seen voidaan yhteensä olla tyytyväisiä.

Erityisen tunnustuksen kriittisyyden osoittamisesta annan teoksen perusteellisille lähdeviittauksille, jotka auttavat todella alkulähteiden ja tutkimuskirjallisuuden yksityiskohteisessa seuraamisessa. Tunnetutkin tutkijat joutuvat usein oikaistuksi, jos vain aihetta on, ja osoittautuu, että yllättävän paljon pientä heittoa oli kirjallisuuden esityksistä löydettävissä. Jokisipilä on henkilöön katsomatta vetänyt pelotonta lähdekritiikkilinjaa, mitä on hänen ansionaan korostettava.

– Pienenä kauneusvirheenä pidän, että alaviitteissä ensin löydetty teos on usein jäänytkin järjestyksessä ensimmäiseksi. Jos saman alaviitan teokset pantaisiin aina ajalliseen järjestykseen, se samalla osoitaisi, miten tutkimuskuva on kehittynyt. Teoksen harvainen ja kirjallista esitystä hyvin säästävä kuvitus ansaitsee lopuksi oman maininnan.

Väitöstilaisuudesta totean, että kirjoittajan selitykset, mihin kullakin osiolla on tähdäty, ja hänen puolustautumisensa huomautuksia vastaan osoittivat suurta perehtymistä aiheeseen laajemminkin ja tasapainoista historiallista ajattelua. Mainitsen vielä, että kuusi ylimääräistä vastaväittäjää sai lopuksi tilaisuuden esittää katsomuksiaan (35 minuutin ajan) ja keskustella niistä respondentin ja osin vastaväittäjänkin kanssa. Väitöstilaisuus oli – kai poikkeuksellisen suuren mediajulkisuuden takia sekä lehdistössä että televisiossa – kerännyt myös ennätysmäisen kuulijakunnan.

Mauno Jokipii